

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-2.03₂

Кафедра правознавства

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО»

з підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Освітньо-професійна програма	«Право»

Полтава 2022 рік

Розробник /укладач програми:

Лаврик Г. В. – д.ю.н., проф., завідувач (начальник) кафедри правознавства
Полтавського університету економіки і торгівлі

Рецензенти:

Магновський І. Й. – д. ю. н., професор, професор кафедри теорії та історії
держави і права факультету підготовки фахівців для органів досудового
розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ.

Сердюк І. А. – к. ю. н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і
права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Програма навчальної дисципліни «Муніципальне право» обговорена і схвалена
на засіданні кафедри правознавства,
протокол засідання кафедри правознавства від 29 серпня 2022 р., № 1.

Завідувач (начальник) кафедри правознавства
д. ю. н., професор

 Г. В. Лаврик

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми «Право»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 081 Право

к. ю. н., доцент

 О.О. Кульчій

Анотація навчальної дисципліни

На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні складаються всі необхідні передумови для становлення і формування самостійної галузі муніципального права, відповідної їй науки та навчальної дисципліни, а також підсистеми законодавства як зовнішньої форми вираження права, до якої входять нормативно-правові акти різного рівня, для яких характерне спільне спрямування нормативної регламентації та які займають відносно самостійну нішу в системі національного законодавства.

Муніципальне право розглядається, по-перше, як галузь права, що містить систему правових норм, яка регулює певну сферу суспільних відносин; по-друге, як правова наука, що поєднує знання, погляди, ідеї, які присвячені дослідженню закономірностей і тенденцій існування та розвитку соціальних і правових явищ, що є предметом цієї науки; по-третє, як навчальна дисципліна, тобто системне, логічно послідовне викладення знань про місцеве самоврядування, організацію та діяльність органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Ця навчальна дисципліна охоплює, зокрема, сутність місцевого самоврядування як одного з фундаментальних принципів конституційного ладу, однієї з форм народовладдя, підсистеми публічної влади, форми залучення громадян до участі у вирішенні питань місцевого значення, права територіальної громади.

Предметом навчальної дисципліни муніципального права є суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, системноструктурної організації місцевого самоврядування, правового статусу суб'єктів муніципально-правових відносин, механізму реалізації повноважень органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Метою цієї навчальної дисципліни є формування у студентів цілісного бачення процесів становлення, розвитку, організації місцевого самоврядування та його правового регулювання, сутності муніципального права, правового статусу суб'єктів муніципально-правових відносин та порядку їхнього функціонування.

Навчальна дисципліна муніципального права включає блоки питань загальної й особливої частин. У загальній частині приділяється увага муніципальному праву як галузі права, науці і навчальній дисципліні та його ролі в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні, в особливій частині – особливостям правового регулювання статусу суб'єктів муніципально-правових відносин та повноваженням органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Annotation of the academic discipline

At the current stage of the development of society in Ukraine, all the necessary prerequisites for the establishment and formation of an independent field of municipal law, its corresponding science and educational discipline, as well as a subsystem of legislation as an external form of expression of law, which includes

normative legal acts of various levels, which are characteristic cooperative direction of normative regulation and which occupy a relatively independent niche in the system of national legislation.

Municipal law is considered, firstly, as a branch of law containing a system of legal norms that regulates a certain sphere of social relations; secondly, as a legal science that combines knowledge, views, ideas, which are devoted to the study of patterns and trends in the existence and development of social and legal phenomena, which is the subject of this science; thirdly, as an educational discipline, that is, a systematic, logically consistent presentation of knowledge about local self-government, the organization and activities of local self-government bodies and officials. This academic discipline covers, in particular, the essence of local self-government as one of the fundamental principles of the constitutional system, one of the forms of people's government, a subsystem of public power, a form of citizen involvement in solving issues of local importance, territorial community rights.

The subject of the educational discipline of municipal law is social relations in the field of local self-government, the system-structural organization of local self-government, the legal status of subjects of municipal-legal relations, the mechanism for exercising the powers of local self-government bodies and officials.

The purpose of this educational discipline is to form students a holistic vision of the processes of formation, development, organization of local self-government and its legal regulation, the essence of municipal law, the legal status of subjects of municipal-legal relations and the order of their functioning.

The educational discipline of municipal law includes blocks of issues of general and special parts. In the general part, attention is paid to municipal law as a branch of law, science and academic discipline and its role in the process of formation and development of local self-government in Ukraine, in a special part - the peculiarities of legal regulation of the status of subjects of municipal-legal relations and the powers of bodies and officials of local municipality.

Zusammenfassung der akademischen Disziplin

In der gegenwärtigen Phase der Entwicklung der Gesellschaft in der Ukraine bilden sich alle notwendigen Voraussetzungen für die Bildung und Entwicklung eines unabhängigen Zweigs des Kommunalrechts, der für Wissenschaft und Disziplin relevant ist, sowie von Teilsystemen der Gesetzgebung als externe Form des Ausdrucks von Gesetz, Dazu gehören Vorschriften auf verschiedenen Ebenen, die durch eine gemeinsame Richtung der Regulierungsregulierung gekennzeichnet sind und eine relativ unabhängige Nische im System der nationalen Gesetzgebung einnehmen.

Das Kommunalrecht wird erstens als Rechtszweig betrachtet, der ein System von Rechtsnormen enthält, das einen bestimmten Bereich der Öffentlichkeitsarbeit regelt. zweitens als Rechtswissenschaft, die Wissen, Ansichten, Ideen, die sich der Untersuchung von Mustern und Trends in der Existenz und Entwicklung sozialer und rechtlicher Phänomene widmen, die Gegenstand dieser Wissenschaft sind; drittens als Disziplin, dh als systematische, logisch konsistente Darstellung des Wissens über die

lokale Selbstverwaltung, Organisation und Aktivitäten lokaler Selbstverwaltungsorgane und -beamter. Diese Bildungsdisziplin umfasst insbesondere das Wesen der lokalen Selbstverwaltung als eines der Grundprinzipien der Verfassungsordnung, eine der Formen der Volksregierung, das Teilsystem der öffentlichen Hand und die Form der Einbeziehung der Bürger in die Lösung von Problemen von lokaler Bedeutung, Rechte der territorialen Gemeinschaft.

Gegenstand der Bildungsdisziplin des Kommunalrechts sind die Öffentlichkeitsarbeit im Bereich der lokalen Selbstverwaltung, die systemstrukturelle Organisation der lokalen Selbstverwaltung, der rechtliche Status der Themen der kommunalen Rechtsbeziehungen, der Mechanismus der Umsetzung der Befugnisse von Stellen und Beamten der lokalen Selbstverwaltung.

Ziel dieser Bildungsdisziplin ist es, bei den Studenten eine ganzheitliche Vision der Prozesse der Bildung, Entwicklung, Organisation der lokalen Selbstverwaltung und ihrer gesetzlichen Regulierung, des Wesens des Kommunalrechts, des rechtlichen Status der Fächer der kommunalen Rechtsbeziehungen und der Ordnung ihrer Funktionsweise.

Die Bildungsdisziplin des Kommunalrechts umfasst Themenblöcke allgemeiner und besonderer Teile. Der allgemeine Teil berücksichtigt das Kommunalrecht als Bereich der Rechts-, Wissenschafts- und Bildungsdisziplin und seine Rolle bei der Bildung und Entwicklung der lokalen Selbstverwaltung in der Ukraine, in einem besonderen Teil – die Merkmale der gesetzlichen Regelung des Status von Subjekten der kommunalen Rechtsbeziehungen und die Befugnisse von

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Муніципальне право» укладена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право», що розроблена на основі Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженого та введеного в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644.

Програма навчальної дисципліни «Муніципальне право» сприяє використанню здобутків галузі і науки муніципального права у вирішенні майбутніми юристами професійних завдань у сфері місцевого самоврядування з урахуванням специфіки взаємовідносин органів і посадових осіб місцевого самоврядування з державними органами, об'єднаннями громадян, підприємствами, організаціями та установами. Ця програма надає можливість ознайомитися з сутністю і тенденціями розвитку місцевого самоврядування, допомагає оволодіти методикою аналізу структурно-функціональної та компетенційної особливостей органів місцевого самоврядування, особливостей муніципальної системи України, нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування, видів та підстав муніципально-правової відповідальності. Вона сприяє оволодінню навчальною дисципліною муніципального права належним чином, що, своєю чергою, слугує забезпеченню реалізації прав і свобод людини і громадянина на місцевому рівні, зміцненню економічної, соціальної, культурної і духовної інфраструктури українського суспільства, спрямованої на консолідацію української нації.

Предметом навчальної дисципліни «Муніципальне право» є суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, системноструктурної організації місцевого самоврядування, правового статусу суб'єктів муніципально-правових відносин, механізму реалізації повноважень органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Метою навчальної дисципліни «Муніципальне право» є формування у студентів цілісного бачення процесів становлення, розвитку, організації місцевого самоврядування та його правового регулювання, сутності муніципального права, правового статусу суб'єктів муніципально-правових відносин та порядку їхнього функціонування.

Завданнями навчальної дисципліни «Муніципальне право» є:

- надання теоретичних і прикладних знань про вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку та організації місцевого самоврядування;
- ознайомлення із системою місцевого самоврядування і правовим статусом її складових елементів;
- формування чіткого уявлення про роль функціонування територіальної громади на засадах самостійності та автономності з метою ефективного вирішення нею питань місцевого значення;
- вироблення вміння аналізувати практику функціонування та порядок реалізації повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування;
- ознайомлення з положеннями законодавства України у сфері місцевого самоврядування;

– стимулювання до самостійної роботи з правовими актами, що регламентують суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, та сприяння глибокому засвоєнню їх змісту.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Муніципальне право» студенти повинні набути предметних компетентностей:

– знати поняття муніципального права та місцевого самоврядування; конституційно-правові основи місцевого самоврядування та основні тенденції розвитку місцевого самоврядування; системно-структурну організацію місцевого самоврядування в Україні; правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин; особливості реалізації прав і свобод людини в місцевому самоврядуванні; порядок функціонування органів і посадових осіб місцевого самоврядування; особливості реалізації повноважень органів і посадових осіб місцевого самоврядування у різних сферах суспільного життя; основні гарантії, види відповідальності у системі місцевого самоврядування; сутність і зміст міжнародних стандартів місцевого самоврядування; концептуальні засади міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.

Студенти повинні вміти використовувати отримані знання щодо організації муніципальної влади й користуватися організаційно-управлінським інструментарієм при вирішенні професійних завдань; орієнтуватися в системі законодавчих та локальних правових актів, що регламентують суспільні відносини у галузі муніципального права, правильно його застосовувати у практичній діяльності; набути навичок аналізу і коментування нормативно-правових актів, які регулюють питання організації та діяльності органів місцевого самоврядування, визначати шляхи їх вдосконалення; визначати напрямки розвитку самоврядних інституцій в Україні, вести науковий пошук нових форм і методів організації місцевого самоврядування.

Відповідно до освітньо-професійної програми передбачаються наступні **компетентності**:

загальні:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК1);
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК2);
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК3);
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (ЗК10);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК11);

спеціальні (фахові, предметні):

- здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України (СК6);

- здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право (СК7);
- здатність застосовувати правові принципи та доктрини (СК 8);
- здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти (СК11);
- здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції (СК12);
- здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування (СК15);
- здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення (СК16).

Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми:

- визначати переконливість аргументів у процесі оцінки задалегідь невідомих умов та обставин (РН 1);
- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (РН 3);
- давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю (РН 5);
- оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему (РН 6);
- самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій (РН 9);
- доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло (РН 12);
- знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права (РН 13);
- виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки (РН 20);
- готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку, зробленого у різних правових ситуаціях (РН 21);

Програма навчальної дисципліни «Муніципальне право» структурована згідно з особливостями освітнього процесу. Програма цієї навчальної дисципліни включає блоки питань загальної й особливої частин. У загальній частині приділяється увага муніципальному праву як галузі права, науці і навчальній дисципліні та його ролі в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні, в особливій частині – особливостям правового регулювання статусу суб'єктів муніципально-правових відносин та повноваженням органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Навчальна дисципліна є **нормативною**.

Форма підсумкового контролю знань: **залік**.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни¹

Модуль 1

Муніципальне право та його роль у становленні і розвитку місцевого самоврядування в Україні

Тема 1. Муніципальне право як галузь права України, наука і навчальна дисципліна

Поняття, предмет та метод муніципального права. Муніципальне право – право місцевого самоврядування. Історія муніципального права України.

Джерела муніципального права. Статутне право. Система муніципального права, її елементарна характеристика. Муніципально-правові норми, їх особливості. Муніципально-правові інститути.

Муніципально-правові відносини, особливості їх суб'єктного та предметного складу.

Роль муніципального права в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Муніципальне право як наука. Поняття, предмет та система науки муніципального права. Функції муніципального права. Методологія науки муніципального права. Джерела науки муніципального права.

Теоретичні основи місцевого самоврядування. Сучасні теорії місцевого самоврядування. Теорія природних прав вільної громади. Господарська (громадсько-господарська) теорія місцевого самоврядування. Громадська (громадівська) теорія місцевого самоврядування. Державна (державницька) теорія місцевого самоврядування. Соціологічні концепції місцевого самоврядування. Теорія муніципального соціалізму. Соціально-класова теорія місцевого самоврядування. Теорія соціального обслуговування. Теорія дуалізму муніципального управління.

Муніципальне право як навчальна дисципліна. Поняття, предмет і завдання муніципального права як навчальної дисципліни. Система навчальної дисципліни муніципального права. Джерела навчальної дисципліни муніципального права. Місце муніципального права в системі навчальних дисциплін юридичного профілю.

Тема 2. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування

Поняття місцевого самоврядування. Основні принципи місцевого самоврядування. Принцип правової самостійності. Принцип організаційної самостійності. Принцип матеріально-фінансової самостійності. Принцип територіальності. Принцип субсидіарності. Принцип державної підтримки та гарантії.

¹ *При визначенні інформаційного обсягу навчальної дисципліни використані: **Програма навчальної дисципліни «Муніципальне право»** для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 45 с. URL: http://nulau.edu.ua/materials/files/state_building/0143/01.pdf та інші.

Система місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування і територіальна автономія. Місцеве самоврядування і державне управління. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності. Проблеми вдосконалення системи та конституційно-правового статусу органів і посадових осіб органів місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.

Тема 3. Міжнародні стандарти у сфері місцевого самоврядування України. Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України

Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування. Роль Ради Європи в розробці міжнародних стандартів місцевого самоврядування.

Європейська хартія місцевого самоврядування. Відтворення в Конституції та законодавстві України основних принципів Європейської хартії місцевого самоврядування. Всесвітня декларація місцевого самоврядування. Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади. Стандарти місцевого самоврядування Європейського Союзу. Інші європейські стандарти місцевого самоврядування. Особливості впровадження європейських стандартів у законодавство України.

Види муніципальних систем в зарубіжних країнах. Англосаксонська, континентальна й інші моделі організації публічної влади на місцях. Правове регулювання та особливості функціонування органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Концептуальні засади міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. Суб'єктно-об'єктивний склад міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. Роль міжнародних неурядових організацій у становленні та розвитку міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. Правовий статус організаційних структур, які займаються міжнародним співробітництвом. Організаційно-правові форми міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. Участь органів місцевого самоврядування України в міжнародному співробітництві.

Тема 4. Місцеве самоврядування та державна влада в Україні

Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування, спрямовані на: правове регулювання організації та діяльності місцевого самоврядування; забезпечення гарантій здійснення обов'язків органів державної влади в галузі місцевого самоврядування; забезпечення фінансово-економічної бази місцевого самоврядування; стосовно наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями; щодо здійснення контролю за дотриманням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування, захисту прав місцевого самоврядування.

Державна влада та актуальні проблеми становлення муніципальної влади України. Правова природа влади, яка здійснюється на місцевому рівні. Спільне

та відмінне у правовій природі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Поняття та особливості муніципальної влади.

Модуль 2.

Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин

Тема 5. Територіальна громада як інститут муніципального права

Поняття та ознаки територіальної громади. Членство в територіальній громаді. Вплив політико-адміністративних чинників на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зв'язків їх членів. Юридичний та фактичний статус територіальних громад в Україні. Правосуб'єктність територіальної громади. Види територіальних громад: основні (базові) факультативні (асоційованого рівня). Відмінності між окремими видами територіальних громад.

Функції і повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади.

Форми волевиявлення територіальної громади. Місцеві вибори. Місцевий референдум. Загальні збори. Місцева ініціатива. Громадські слухання. Дорадче опитування.

Статут територіальної громади. Інші акти статутного права.

Проблеми оптимізації територіальних громад. Порядок об'єднання територіальних громад. Принцип муніципального унітаризму. Принцип муніципального федералізму.

Реалізація прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні та його особливості. Механізм реалізації муніципальних прав і обов'язків особи.

Тема 6. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України

Поняття місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування. Місцевий (базовий) та регіональний рівні рад, їх особливості. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.

Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування. Функцій і повноваження сільської, селищної, міської ради. Функцій і повноваження районної у місті ради. Функції і повноваження районної, обласної ради.

Структура місцевої ради. Політико-правова природа мандата депутата місцевої ради. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.

Тема 7. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад. Сесія – основна форма роботи ради як представницького органу, порядок її призначення та проведення. Акти місцевих рад. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування. Правова експертиза проектів актів місцевого самоврядування.

Форми і методи роботи постійних комісій місцевих рад. Форми й методи роботи тимчасових контрольних комісій рад. Форми і методи роботи депутатів місцевих рад.

Тема 8. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, старост, голів районної, обласної, районної в місті ради

Статус сільських, селищних, міських голів, старост. Вимоги, які пред'являються до кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости. Повноваження сільського, селищного, міського голови, старости: з організації роботи сільської, селищної, міської ради та органів, які вони утворюють; пов'язані з реалізацією територіальною громадою форм волевиявлення населення сіл, селищ, міст; в галузі програмування розвитку територій місцевого самоврядування базового рівня, бюджету та фінансування; розпорядчі та представницькі повноваження; в галузі забезпечення законності, охорони права і свобод людини і громадянина та території відповідної ради; щодо здійснення контролю з боку відповідних рад за діяльністю голів, старост.

Статус голів районної, обласної, районної у місті ради. Повноваження з організації роботи районної, обласної, районної в місті ради та органів, які з нею створюються. Повноваження, які впливають із зв'язків голів відповідних рад з населенням та пов'язані з реалізацією волевиявлення громадян. Розпорядчі та представницькі повноваження районних, обласних та районних у місті голів. Повноваження голів рад у сфері законності і здійснення контрольної функції щодо діяльності голів районних, обласних, районних в містах рад.

Статус голів міст Києва і Севастополя: специфіка статусу, повноваження.

Тема 9. Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад

Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад. Класифікація повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради. Складання, затвердження та виконання планів роботи виконкому. Порядок підготовки та проведення засідань виконкому. Правові акти виконавчих органів рад. Порядок підготовки, введення в дію, призупинення дії рішення виконкому, його скасування.

Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.

Поняття та ознаки муніципальної служби. Принципи служби в органах місцевого самоврядування. Правовий статус службовців місцевого самоврядування. Проходження служби в органах місцевого самоврядування. Припинення служби в органах місцевого самоврядування. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування. Відповідальність за порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування.

Тема 10. Повноваження і компетенція органів місцевого самоврядування: поняття та зміст

Закріплення сфери компетенції та повноважень органів місцевого самоврядування в Конституції та законах України. Повноваження

територіальної громади. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Власні (самоврядні), делеговані, виключні повноваження органів місцевого самоврядування. Повноваження в галузі планування та в бюджетно-фінансовій сфері, затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування. Повноваження у сфері управління комунальною власністю. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища. Повноваження у сфері соціального захисту населення. Повноваження по забезпеченню законності, правопорядку, охороні прав, свобод і законних інтересів громадян. Повноваження у галузі будівництва. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі зовнішньоекономічної діяльності.

Тема 11. Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні

Поняття та види органів самоорганізації населення. Порядок утворення та легалізації органу самоорганізації населення. Повноваження органів самоорганізації населення: власні та делеговані. Склад органу самоорганізації населення. Форми роботи органів самоорганізації населення.

Історія утворення муніципальних асоціацій України. Право органів місцевого самоврядування на об'єднання (ст.10 Європейської Хартії місцевого самоврядування). Основні чинники в юридизації правового статусу спілок (асоціацій) місцевої влади національного та регіонального характеру зафіксовані у Всесвітній Декларації місцевого самоврядування. Правовий статус муніципальних асоціацій України. Види муніципальних спілок України. Міжнародні зв'язки муніципальних асоціацій України. Реєстрація асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

Тема 12. Правовий статус органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим

Особливості правового регулювання органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим. Повноваження місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим у соціально-культурній, економічній, адміністративній сферах. Проблеми конституційно-правового регулювання статусу органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим та їх функціонування.

Тема 13. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права

Поняття і сутність економічної основи місцевого самоврядування. Муніципальна власність, її суб'єкти, об'єкти, соціально-економічна природа, правовий режим. Повноваження територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження комунальною власністю. Право власності. Право господарського відання. Право оперативного управління об'єктами комунальної власності.

Система місцевих фінансів. Місцеві бюджети, особливості їх прибуткової та видаткової частин. Місцеві податки і збори. Позабюджетні, валютні та інші цільові фонди. Комунальний кредит.

Проблеми зростання матеріально-фінансової автономії місцевого самоврядування.

Тема 14. Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права

Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система. Загальні та спеціальні (правові) гарантії місцевого самоврядування. Обов'язковість виконання актів та законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Заборона обмежувати права місцевого самоврядування.

Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.

Поняття та види відповідальності у муніципальному праві. Підстави відповідальності. Форми відповідальності у муніципальному праві. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами.

Дострокове припинення повноваження ради. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, голови районної, обласної, районної у місті ради. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення.

Рекомендовані джерела інформації:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 245к/96-ВР із змінами, внесеними згідно Закону України № 1401-VIII від 2. 06 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.

3. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. № 396-IX[Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

4. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.

5. Земельний Кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – додаток до № 51. – Ст.1122.

7. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.

8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

9. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16.04.2009 р. № 1275-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 38. – Ст. 534.

10. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 16. – Ст. 146.

11. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26.01.2021 р. // Офіційний вісник України. – 2021. – № 135-IX – Ст. 94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>

12. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим : Закон України від 10.02.1998 р. № 90/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 29. – Ст. 191.

13. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.

14. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22.02.2007 р. № 698-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 20. – Ст. 282.

15. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 91.

16. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

17. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

18. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23.12.1998 р. № 350-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5-6. – Ст. 256.

19. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170

20. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20–21. – Ст. 190.

21. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 254.

22. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : Закон України від 16.09.2014 р. № 1680-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 45. – Ст. 2043.

23. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : Закон України від 03.03.1998 р. № 147/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 228.

24. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
25. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19-20. – Ст. 179.
26. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.
27. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15.07.97 р. №452/97-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80>
28. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 25. – Ст. 283.
29. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
30. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
31. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11.07.2002 р. № 93-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 40. – Ст. 290.
32. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 548.
33. Про столицю України – місто-герой Київ : Закон України від 15.01.1999 р. № 401-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 11. – Ст. 79.
34. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 р. № 1861-IV [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>
35. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 385.
36. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30.06.2004 р. № 1932-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 36. – Ст. 448.
37. Про визначення окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування : постанова Верховної Ради України від 17.03.2015 р. № 252-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 29. – Ст. 845.
38. Про експертну групу з питань законодавчого забезпечення децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування : розпорядження Голови Верховної Ради України від 05.02.2015 р. № 167

[Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/167/15-%D1%80%D0%B3>.

39. Про Концепцію державної регіональної політики : Указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 983.

40. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : Указ Президента України від 07.02.2008 р. № 109/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 10. – Ст. 239.

41. Про Порядок проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування : Указ Президента від 25.01.2012р. № 33/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 8. – Ст. 289.

42. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 4. – Ст. 67.

43. Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” у 2015 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 213-р [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80#n9>.

44. Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування: постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2010 р. №564 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 51. – стор. 1701.

45. Про затвердження Порядку контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.1999 р. № 339 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 10. – С. 28.

46. Про затвердження Типового положення про проведення атестації посадових осіб місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2001 р. №1440 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 44. – С. 1983.

47. Про затвердження Порядку надання місцевих гарантій : постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2012 р. № 541 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 160. – Ст. 1774.

48. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р // Офіційний вісник України. – 2014. – № 30. – Ст. 831.

49. Про схвалення Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 р. № 227-р // Офіційний вісник України. – 2015. – № 24. – Ст. 680.

50. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 442 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 74. – Ст. 2105.

51. Статут територіальної громади міста Києва / рішення Київської міської ради №371/1805 від 28.03.2002 р., Наказ Міністерством юстиції України від 02.02.2005 р. № 14/5 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v14_5323-05.

52. Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 12.03.1981 р. № 1654-Х [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1654-10>

53. Рішення у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України і виконавчого комітету Вінницької міської ради щодо офіційного тлумачення положень статей 38, 78 Конституції України, статей 1, 10, 12, частини другої статті 49 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (справа про сумісництво посад народного депутата України і міського голови) : рішення Конституційного суду України від 06.07.1999 р. № 7-рп/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 27. – С. 171.

54. Рішення у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів "район" та "район у місті", які застосовуються в пункті 29 частини першої статті 85, частині п'ятій статті 140 Конституції України, і поняття "організація управління районами в містах", яке вживається в частині п'ятій статті 140 Конституції України та в частині першій статті 11 Закону України "Про столицю України – місто-герой Київ", а також щодо офіційного тлумачення положень пункту 13 частини першої статті 92 Конституції України, пункту 41 частини першої статті 26 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" стосовно повноваження міських рад самостійно вирішувати питання утворення і ліквідації районів у місті (справа про адміністративно-територіальний устрій): рішення Конституційного суду України від 13.07.2001 р. № 11-рп/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – Ст. 1327.

55. Рішення у справі за конституційним поданням 61 народного депутата України про офіційне тлумачення положень п. 10 частини першої ст. 106, частин першої, другої, четвертої ст. 118, частини третьої ст. 133, частини другої ст. 140 Конституції України, частини четвертої ст. 1, частини другої ст. 8, частини четвертої ст. 9 ЗУ «Про місцеві державні адміністрації», п. 2 р. VII «Прикінцеві положення» ЗУ «Про столицю України - місто-герой Київ» (справа про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування в районах м. Києва): рішення Конституційного суду України від 13.10.2005 р. № 9-рп/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 42. – Ст. 2663.

56. Рішення у справі за конституційним поданням Президента та 56 н.д. України про офіційне тлумачення положень ч. 1, 2, 3, 4 ст. 118, ч. 3 ст. 133, ч. 1, 2, 3 ст. 140, ч. 2 ст. 141 Конституції, ст. 23, п. 3 ч. 1 ст. 30 ЗУ «Про державну службу», ст. 12, 79 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні», ст.

10, 13, 16, п. 2 р. VII «Прикінцеві положення» ЗУ «Про столицю України - місто-герой Київ», ст. 8, 10 ЗУ «Про місцеві державні адміністрації», ст. 18 ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування» (справа про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування у м. Києві): рішення Конституційного суду України від 25.12.2003 р. № 21-рп/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 52. – том 1. – Ст. 2829.

57. Рішення у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим (справа щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим) : рішення Конституційного суду України від 20.05.2004 р. № 12-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 22. – Ст. 1516.

58. Рішення у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) : рішення Конституційного суду України від 16.04.2009 р. № 7-рп/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 32. – Ст. 1084.

59. Всесвітня декларація місцевого самоврядування, Ріо-де-Жанейро, 26.09.1985 року // Місцеве самоврядування. – 1997. – № 1–2. – С. 95–97.

60. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування: протокол, від 16.11.2009 р. // Офіційний вісник України 2015. – № 33 / № 77, 2014, Ст. 2171 / Ст. 983.

61. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

62. Європейська хартія міст (Маніфест нової урбаністики), прийнята Конгресом в ході його 15-ої Пленарної сесії 29 травня 2008 р. в Страсбурзі [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Дубенської районної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/dubensk/ua/4730.htm>.

63. Європейська хартія місцевого самоврядування Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 24, / № 39, 2013, Ст. 1418 / Ст. 718.

64. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями: конвенція Ради Європи від 21.05.1980 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 9. – Ст. 585.

65. Європейська хартія про участь молоді у муніципальному та регіональному житті, Страсбург, 14.03.1992 р. / у книзі Муніципальне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 3 ч.]. Ч. 3 / Барвіцький В.Ю., Батанов О.В., за

заг. ред. П.Ф. Мартиненка; НДІ приватного права і підприємництва. – К: «Знання України», 2006. – С. 206-217.

66. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

67. Конвенція Ради Європи № 108 від 1981 р. «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text

Основні рекомендовані джерела інформації:

68. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / Батанов О. В. ; відп. ред. М. О. Баймуратов. – К.: Юридична думка, 2010. – 656 с.

69. Любченко П. М. Муніципальне право України: підруч. / П. М. Любченко. – Х.: Право, 2019. – 512 с.

70. Проблеми правового регулювання територіальної організації влади в Україні: монографія / П.М. Любченко, С.Г. Серьогіна, І.І. Бодрова, О.Ю.Лялюк, К.О. Закоморна та ін.; за заг. ред. проф. П.М.Любченка. – Х., 2018. – 442 с.

71. Чиркін А. С. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Польщі, Угорщині, Чехії: монографія / А.С. Чиркін. – Х.: Юрайт, 2019. – 220 с.

Додаткові рекомендовані джерела інформації:

72. Баймуратов М. До питання про вибір національної моделі місцевого самоврядування (частина друга) / М. Баймуратов // Публічне право. – 2015. – С. 70 – 75.

73. Батанов О.В. Муніципальне право України : Підручник для студентів вузів / О. В. Батанов. – Х. : Одиссей, 2008. – 528 с.

74. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право): навч. посіб. / Біленчук П. Д., Кравченко В. В., Підмогильний М. В. – К. : Атака, 2000. – 304 с.

75. Ворона П. В. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади: монографія / П. В. Ворона. – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 341 с.

76. Гураль П. Ф. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження: моногр. / П. Ф. Гураль. – Л.: Л.ДУВС; Край, 2008. – 467 с.

77. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник / І. І. Бодрова, С. В. Болдирєв, В. О. Величко та ін. ; за ред. С. Г. Серьогіної ; 4-те вид., переробл. та допов. – Х.: Право, 2018. – 392 с.

78. Джерела конституційного права України: монографія / відп. ред. Ю. С. Шемшученко та О. І. Ющик. – К.: Наукова думка, 2010. – 711 с.

79. Інституційно-функціональна організація місцевої влади в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку : аналіт. огляд / Ю. П. Битяк [та ін.] ; НДІ держ. буд-ва та місцев. самоврядування. – К.: Студія Колаж, 2009. – 223 с.

80. Камінська Н.В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна: монографія / Н.В. Камінська. – К.: 2012. – 413 с.
81. Камінська Н.В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: навчальний посібник / Н.В. Камінська. – К.: КНТ, 2010. – 230 с.
82. Камінська Н.В. Місцеве і регіональне самоврядування: словник основних термінів / Н.В. Камінська. – К.: КУТЕП, 2010. – 86 с.
83. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. –2-ге вид., переробл. і допов. – Х.: «Право», 2011. – 1128 с.
84. Любченко П. М. Організаційні форми роботи представницьких органів місцевого самоврядування: моногр. / П. М. Любченко, С. О. Семко. – Х.: Право, 2012. – 216 с.
85. Любченко П. М. Порівняльно-правовий аналіз представницьких органів місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних державах / П.М.Любченко // Проблеми законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 109. – С. 54-64.
86. Любченко П. М. Проблеми правового регулювання служби в органах місцевого самоврядування / П. М. Любченко // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2008. – № 1(52). – С. 89-97.
87. Лялюк О. Ю. Загальна характеристика муніципально-правової відповідальності за законодавством України / О. Ю. Лялюк // Проблеми законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 109. – С.76-83.
88. Лялюк О. Ю. Основи організації і діяльності місцевих рад в Україні: моногр. – Х.: Право, 2008. – 288с.
89. Молчанова Ю. Ю. Муніципальне регулювання здійснення членами територіальної громади права на участь у місцевому самоврядуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 - конституційне право; муніципальне право / Ю. Ю Молчанова ; наук. кер. К. Є. Соляник ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х.: б. в., 2019. – 236 с.
90. Муніципальне право України: Підручник / Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальцій Ю.Ю. та ін. / За ред. Баймуратова М.О. – 2-ге вид. доп. – К.: «Правова єдність», 2009. – 720 с.
91. Муніципальне право України : Підручник для студентів вузів / ред. М.О. Баймуратов – К.: Алерта, 2009. – 714 с.
92. Муніципальне право України: навчальний посібник для підготовки до іспитів. / упор. І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. –206 с.
93. Науково-практичний коментар закону України про місцеве самоврядування в Україні / Теліпко В.Е., Панасюк С.А. – К.: ЦУЛ, 2011. -400 с.
94. Онупрієнко А. М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: теоретико-правовий аналіз: моногр. / А. М. Онупрієнко. – Х.: ПП “Торсінг”, 2009. – 300 с.

95. Петришина М. О. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування в Україні: моногр. / М. О. Петришина. – Х.: Право, 2011. – 314 с.

96. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: моногр. / за ред. Ю. М.Тодики. – Х.: Право, 2009. – 276 с.

97. Серьогін В. О., Серьогіна С. Г. Децентралізація і місцеве самоврядування у контексті зміцнення народовладдя в Україні / В. О. Серьогін, С.Г.Серьогіна // Право України. – 2019. – № 10. – С. 158-174.

98. Серьогіна С. Г. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні та шляхи його вдосконалення / С. Г. Серьогіна // Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення: п'ятитомне вид. АПрНУ. – Т. 2. – Х.: Право. – 2008.

99. Серьогіна С. Г. Напрями вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування в аспекті європейської інтеграції / С. Г. Серьогіна // Вісник Національної академії правових наук України. – 2016. – № 3 (86) – С. 19-30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.kh.ua/вісник-напрн-україни-№3-86>.

100. Солянік К. Є. Реформа місцевого самоврядування в Україні: концептуальні проблеми конституційно-правового забезпечення та перспективи розвитку / К. Є. Солянік // Право України. – 2018. – № 5. – С. 207-223.

101. Шарий В. Місцеве самоврядування в Україні як механізм реалізації делегованих повноважень / В. Шарий // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2009. – №4. – С. 156-166.